

**Gemeente
Haarlem**

Actieprogramma Nieuwe Democratie

**Actieprogramma 2019-
2022**

13 mei 2019

Angelina Scalzo en Lotte Teeuwissen
Programma- en Gebiedsmanagement

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
1. Inleiding	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Inbreng van velen	6
1.3 Zoektocht	7
2. Programmadefinitie	8
2.1 Uitdagingen	8
2.2 Visie	9
2.3 Afbakening	9
3. Experimenten & Activiteiten	11
3.1 Indeling van het Actieprogramma	11
3.2 Experimenten met overdragen van zeggenschap	11
3.2.1 De digitale wijkbegroting	11
3.2.2 Gelote wijkraad	12
3.2.3 Haarlemse initiatieven dagen uit	13
3.3 Activiteitenprogramma Samen stadmaken	15
3.3.1 Verbeteren van participatie bij besluitvorming	15
3.3.2 Aandacht voor het betrekken van alle Haarlemmers	15
3.3.3 Meer mogelijkheden voor digitale participatie	16
3.3.4 Meer gesprekken met de stad	16
3.4 Activiteitenprogramma Ondersteunen stadmakers	16
3.4.1 Ondersteunen van bewonersinitiatieven	17
3.4.2 Vergroten kennis en kunde van ambtenaren	17
3.5 Activiteitenprogramma Het Fundament van Stadmaken	18
3.5.1 Samen werken aan de hervorming van lokaal bestuur	18
4. Samenwerking en Financiering	19
4.1 Samenwerking	19

4.2	Financiering	19
4.3	Bijlages	19

Voorwoord

Het afgelopen jaar hebben heel veel mensen in Haarlem heel hard gewerkt om het onderwerp 'Nieuwe Democratie' handen en voeten te geven. Al die mensen hebben bijgedragen om een actieprogramma neer te zetten met concrete plannen en activiteiten. Dat programma ligt nu voor u en daar ben ik erg trots op. Het maken van dit programma is te vergelijken met een ontdekkingsstocht, een expeditie. Soms heb ik spijt dat het programma 'Nieuwe Democratie' is gaan heten. Niet omdat ik er niet achter sta, integendeel, maar vooral omdat het bij veel mensen die je juist wilt betrekken, weerstand oproept. Het wekt de suggestie, aldus deze groep, dat alles anders zal worden of dat we niet tevreden zijn met de democratie in zijn huidige vorm. Het geeft cynici de kans om bij alles wat fout gaat te roepen: "Oh, dat is zeker Nieuwe Democratie!".

Ik kan mij bij zo'n houding wel iets voorstellen. Termen als 'overheidsparticipatie' of 'bestuurlijke vernieuwing' zijn minder controversieel, want ze zijn minder hoogdravend en/of ambitieus. Ze geven minder aanleiding tot discussie en debat, terwijl debat nu juist was, wat we wilden bewerkstelligen. Dat is heel goed gelukt. Er was debat op straat, in buurten en wijken, in kerken en bibliotheken en in ons eigen Haarlemse debatcentrum. Overall in de stad gonsde het tijdens de maand van de Nieuwe Democratie. Het was echt geweldig om te zien hoeveel mensen bereid waren om mee te doen en hun suggesties aan ons over te brengen. We gingen op werkbezoek in Groningen en hebben ons daar laten informeren over projecten als de gelote wijkraad. Kortom, het was een ontzettend inspirerende maand.

Nieuwe Democratie is noch Haarlemmerolie, noch een toverformule. Ook ik heb het afgelopen jaar ondervonden dat veel werk van de gemeente nog beter kan. Bijvoorbeeld in het primaire proces: sneller en vriendelijk de telefoon opnemen; mensen snel en netjes behandelen aan de balie en snel en adequaat antwoord geven op mails die naar de gemeente worden gestuurd. Door deze ervaring is het mij duidelijk geworden dat mensen ook daardoor sceptisch zijn, wanneer je met een, in hun ogen, hoogdravend thema als Nieuwe Democratie aan de slag gaat. "Zorg eerst maar eens voor dat je je eigen zaken op orde hebt, dan praten we wel verder", zo klinkt het dan. Dit soort geluiden heb ik mij in mijn rol als portefeuillehouder Bedrijfsvoering en Dienstverlening ter harte genomen. Nog dit jaar zal er een document komen waarin de stappen worden vastgelegd om te komen tot een verbetering van de dienstverlening.

Terug naar Nieuwe Democratie en het actieprogramma. Dat sluit naar mijn idee goed aan bij de wensen die in de stad leven om mensen nog beter bij de besluitvormingsprocessen van de gemeente te betrekken. We hebben goede gesprekken gevoerd met de vertegenwoordigers van de wijkraden. Daardoor is er meer duidelijkheid gekomen over rollen en functies van de wijkraad. Er zullen een aantal proefprojecten starten waarmee we kunnen kijken of we in wijken waar het goed gaat met de wijkraad de autonomie van de wijk kunnen versterken. Waar het minder goed gaat, kunnen we experimenteren met bijvoorbeeld een gelote wijkraad. Meedenken, -praten, -doen en -beslissen zijn wat mij betreft in de huidige democratie de juiste middelen om onze democratie vitaal te houden. Deze middelen zorgen ervoor dat dat mensen betrokken raken en zich betrokken blijven voelen. Meedenken en -doen vergroot het draagvlak voor keuzes die worden gemaakt en verkleint de afstand tussen inwoners, gemeentebestuur en ambtenaren. Ambtenaren vormen wat mij betreft een schakel tussen de maatschappij en het bestuur van de stad. Ze zijn dienstbaar aan onze inwoners.

Graag wil ik iedereen hartelijk danken voor de inbreng en de betrokkenheid bij de totstandkoming van het Actieprogramma Nieuwe Democratie. Ik verheug mij op de discussie die in de Commissie

en in de Gemeenteraad zal plaatsvinden en ik hoop van harte dat we er met de geschreven stukken, de budgetten en de beschikbare capaciteit blijk van hebben gegeven een volwaardig programma te kunnen neerzetten.

Jur Botter,

Portefeuillehouder Nieuwe Democratie, Bedrijfsvoering en Dienstverlening

1. Inleiding

Actieve Haarlemmers nemen de laatste jaren vaker het initiatief om iets voor de stad en voor elkaar te betekenen. Daarnaast willen Haarlemmers steeds vaker invloed op plannen en beslissingen die de gemeente Haarlem neemt. Meer invloed op besluitvorming die hen direct raakt, minder via geïnstitutionaliseerde instellingen, minder via vaste organisatievormen maar meer op thema of issues in wisselende samenstellingen. Deze ontwikkeling vraagt een nieuwe rol van de overheid, ambtenaren, college én gemeenteraad. Maar de ontwikkeling vraagt ook een andere rol van bewoners. Hoe organiseer je dat op een democratische manier? En hoe vind je een balans tussen representatieve democratie en nieuwe vormen van participatieve democratie? Het actieprogramma dat voor u ligt geeft de kaders en activiteiten aan om op deze vragen antwoord te vinden.

1.1 Aanleiding

Aanleiding voor het Actieprogramma Nieuwe Democratie is het coalitieakkoord 'Samen Doen'. Het actieprogramma is een samenwerkingsvoorstel met de stad om onze maatschappelijke doelen te verwezenlijken. Op het gebied van duurzaamheid, werkgelegenheid, zorg voor elkaar, groen, sociaal, ondernemerschap én leefbaarheid zijn de afgelopen jaren in de vijf gebieden van Haarlem en stadsbreed veel maatschappelijke doelstellingen in samenwerking met Haarlemmers, partners en ondernemers opgepakt en gerealiseerd. Ook is gewerkt aan een andere bestuursstijl: het faciliteren van maatschappelijke initiatieven in de stad (overheidsparticipatie). Het coalitieakkoord 'Duurzaam Doen' wil daarnaast ruimte bieden en samenwerken met Haarlemmers bij het besluitvormingsproces van de gemeente zelf (participatie en inspraak). En het overdragen van zeggenschap naar buurt, wijk of stad. Meepraten, meedenken, meedoen en meebeslissen. In december 2018 heeft de commissie bestuur de startnotitie Nieuwe Democratie besproken. Hierin werd voorgesteld eerst het oor te luisteren te leggen in de stad alvorens het actieprogramma te schrijven.

1.2 Inbreng van velen

Tijdens de Maand van de Democratie van half januari tot half februari 2019 is doormiddel van straatgesprekken, rondetafelgesprekken, debatten, werkbezoeken en enquêtes veel informatie opgehaald over wat Haarlemmers belangrijk vinden in de lokale democratie en daarmee over de samenwerking met de gemeente. Daarnaast is de klankbordgroep 'het democratischlab023' van actieve Haarlemmers op dit thema bijeen geweest om met de resultaten van de Maand van de Democratie te reflecteren op de bouwstenen van het voorliggende actieprogramma. Als er één ding duidelijk is geworden is het dat het thema 'Democratie' leeft in de stad. De input van de vele gesprekken zijn gebundeld in een participatieverslag met een top 10 aanbevelingen (zie bijlage 1b) en het verslag van de stadsgesprekken met de wijkraden over hun rol in de nieuwe democratie en hun aanbevelingen aan de gemeente daarbij (zie bijlage 1c & 1d). Zo werd door veel mensen aangegeven dat er behoefte is om vaker ambtenaren en politici (college én raadsleden) te spreken in de wijk. Dat communicatie over participatieprojecten en initiatieven veel intensiever zou moeten gebeuren. Dat het goed is om vooraf duidelijker te hebben waarover wel en waarover niet meegepraat kan worden. En dat er een helder kompas komt hoe de gemeente initiatieven waardeert.

Wat ook duidelijk werd is dat de term 'Nieuwe Democratie' de suggestie wekt dat alles anders wordt. Dat het gemeentebestuur nooit meer beslissingen neemt die indruisen tegen de wens van Haarlemmers. Dat er zoiets is als een oude democratie en een nieuwe democratie. Niets is minder waar. 'Nieuwe Democratie' gaat over het creëren van en experimenteren met meer ruimte voor bewonersinvloed. Het gaat over de balans tussen meepraten, meedenken, meedoen én meebeslissen.

1.3 Zoektocht

Het creëren van en experimenteren met ruimte voor bewonersinvloed is een zoektocht. De representatieve democratie en de praktijk van de participatieve democratie staan soms op gespannen voet met elkaar. Het is zaak daar oog voor te blijven hebben en op zoek te gaan naar versterking van beiden. Experimenten met een grote mate van autonomie voor bewoners raken aan het budgetrecht van de gemeenteraad. Aan dit recht wordt bij de voorgestelde experimenten niet getoerd. Haarlem is niet de enige stad waar deze zoektocht plaatsvindt. In vele steden van Nederland wordt gewerkt aan de versterking van de lokale democratie. Vanuit de VNG en BZK wordt met het programma Democratie in Actie ondersteuning geboden en een netwerk gefaciliteerd. De gemeente Haarlem is aangesloten bij verschillende werkgroepen. Enerzijds om te leren van andere gemeenten. Anderzijds om aangehaakt te blijven bij landelijke ontwikkelingen en input te kunnen leveren en ontvangen voor eventuele benodigdheden vanuit landelijk beleid. Met dit Actieprogramma geven we de Haarlemse kaders aan waarbinnen we de zoektocht laten plaatsvinden. Bij de behandeling van de startnotitie over het programma in de commissie bestuur werd door de raadsleden de metafoor van de treinreis aangehaald. Om die metafoor door te trekken: op onze zoektocht maken we regelmatig tussenstops om met de raad en de stad te reflecteren op de afgelegde weg en het bepalen van de koers voor het vervolg. Tussen de stations reizen we samen met raadsleden, ambtenaren, bewoners en college om mede de koers te bepalen. Die uitnodiging leggen we graag bij de stad en de raad neer.

Met dit actieprogramma vragen we de raad de komende jaren de ruimte om te experimenteren met nieuwe vormen van democratie op het gebied van:

- Het bereiken van Haarlemmers die niet tot de actieve kern (usual suspects) horen,
- Het experimenteren met e-democratie
- Het verder vormgeven van het recht om de gemeente uit te dagen/taken zelf te doen als bewoners
- Het experimenteren met een gelote wijkraad en buurt/wijkbudgetten

2. Programmadefinitie

2.1 Uitdagingen

De wens om ruimte te geven aan initiatieven uit de stad en het betrekken van alle Haarlemmers bij het maken van beleid of uitvoeren van projecten is de laatste jaren prominent op de agenda gekomen door verschillende trends in de samenleving:

- Mensen organiseren zich gemakkelijker. Door onder andere de digitalisering nemen mensen makkelijker zelf het initiatief om zaken samen te realiseren.
- Door de bezuinigingen van afgelopen jaren is een beroep gedaan op de samenleving voor meer nabuurschap, zelfredzaamheid en verantwoordelijkheid.
- Er is een kloof tussen de systeemwereld (hoe we de wereld in regels organiseren) en de leefwereld (hoe we leven).
- Er lijkt ook een kloof te bestaan tussen hoe we formeel besturen (representatieve democratie) en hoe Haarlemmers informeel maatschappelijke initiatieven starten in de stad, buurten en wijken. Het is een zoektocht hoe tussen deze twee werelden een balans te vinden, bruggen te slaan.
- De individualisering van de samenleving brengt een spanningsveld met zich mee tussen het behartigen van het eigen belang of dat van de belangengroep en het oog hebben voor het eigen belang afgespiegeld tegenover het algemeen belang.

Het vertrouwen in politiek en bestuurders is laag. In 2018 geeft 25% van de Haarlemmers aan veel tot onbeperkt vertrouwen te hebben in de gemeenteraad en geeft 34% van de Haarlemmers aan veel tot onbeperkt vertrouwen te hebben in het college van b&w (Haarlem Omnibus 2018). Het mag dan zo zijn dat mensen weinig vertrouwen hebben in politici of partijen, maar nog steeds heeft landelijk meer dan 90% wel vertrouwen in de democratie (SCP). Rond 50% van de Haarlemmers wil graag 'zeker' of 'waarschijnlijk' meepraten met de gemeente. De andere 50% wil dat 'waarschijnlijk' of 'zeker' niet. Een kwart daarvan heeft geen interesse, driekwart geeft andere redenen op: geen tijd, te moeilijk, de gemeente doet er toch niets mee. De animo om mee te praten blijft achter bij inwoners onder de 35 jaar en boven de 64 jaar (cijfers Communicatieonderzoek Haarlem 2019).

Deze trends en cijfers vragen om een andere houding van Haarlemmers én gemeente. Niet alleen top down organiseren maar ook bottom-up faciliteren. Het vraagt ook nieuwe vormen van lokale democratie, waarbij er een mix ontstaat van representatieve democratie en participatieve democratie.

Met het programma Nieuwe Democratie werken we aan de volgende uitdagingen:

Participatie bij projecten en initiatieven van de gemeente

Democratie is niet gemakkelijk. Het is hard werken om alle belangen en argumenten in de stad boven tafel te krijgen en te horen alvorens deze goed af te kunnen wegen. Er valt nog een hoop te verbeteren aan de manier waarop we deze participatie als gemeente organiseren. Bijvoorbeeld door meer dialoog in plaats van discussie te organiseren. Zodat er meer ruimte is om naar elkaar te luisteren in plaats van elkaar te overtuigen.

Faciliteren van initiatieven uit de stad

Welk initiatief kan van een leuk idee een goed idee worden en het vervolgens ook zelf of in samenwerking met de gemeente uitvoeren? Heeft de initiatiefnemer draagvlak in de buurt?

Hoe kan de gemeente initiatieven niet overnemen maar wel de voorwaarden scheppen dat ze kunnen ontstaan en kunnen groeien van leuke ideeën naar wellicht wel sociale ondernemingen die taken van de gemeente over kunnen nemen.

Intensiveren van de samenwerking tussen college, raad, ambtenaren, partners en bewoners binnen het dualisme

Wanneer zijn bewoners aan zet en wanneer de gemeente? Wie is volgend en wie leidend? Welke rol heeft een wijkraad als bewoners zichzelf ook op thema organiseren of op straatniveau? Wanneer is er ruimte voor bewoners om over de vastgestelde kaders van de raad en college in discussie te gaan en wanneer niet. Een verandering naar meer samenwerking vraagt andere overlegstructuren, vormen van samenwerking, rollen en verantwoordelijkheden. Niet alleen tussen Haarlemmers en de gemeente. Ook tussen raad, college en ambtenaren.

2.2 Visie

De stad wordt niet alleen vanuit het gemeentehuis bestuurd. Dat doet het bestuur in samenwerking en overleg met inwoners, ondernemers en partners in de stad. Dit is een voortdurende zoektocht. Beleid, wettelijke kaders, politiek bestuur en wensen en belangen uit de stad staan niet zelden op gespannen voet met elkaar. De betrokkenheid vanuit Haarlemmers bij onze stad is groot. Daar zijn we trots op en dat willen we graag behouden. Daarom willen we met dit programma nog meer gebruik maken van de energie uit de stad, door blijvend en actief in te zetten op het verbeteren van participatie en het aansluiten bij initiatieven uit de stad.

In het programma Nieuwe Democratie werken we hieraan in drie pijlers:

- **Samen stadmaken:** We ontwikkelen een betere dialoog tussen inwoners en gemeente om samen verantwoordelijkheid te nemen voor de ontwikkeling van de stad en het samenleven in de stad.
- **Ondersteunen stadmakers:** We maken nog meer gebruik van de energie uit de stad om met inwoners, ondernemers, partners en gemeente maatschappelijke doelstellingen en initiatieven te realiseren.
- **Het fundament:** We organiseren gesprekken tussen ambtenaren, raadsleden, college en initiatiefnemers over rollen, houding en gedrag om zo het vertrouwen in elkaar te versterken.

Speerpunten:

De speerpunten binnen deze drie pijlers zijn: het bereiken van Haarlemmers die niet tot de actieve kern horen, het experimenteren met e-democratie, het verder vormgeven van de right to challenge en het overdragen van zeggenschap naar buurt, wijk of stad.

Deze drie pijlers staan met elkaar in verbinding en omvatten veel meer activiteiten dan in dit programma zijn opgenomen. Vanuit het programma wordt gemonitord of alle activiteiten met elkaar in verbinding staan, dezelfde kant opgaan en de dezelfde boodschap uitdragen. De uitvoering en verantwoordelijkheid hiervan vallen echter buiten dit programma.

2.3 Afbakening

Het gaat hier om een veranderopgave die niet van vandaag op morgen gerealiseerd is. Het vraagt om een verandering, zowel binnen de gemeente als in de Haarlemse samenleving. Het vraagt om vertrouwen in elkaar. Geduld en oog voor democratische waarden als inclusiviteit, ook bij initiatiefnemers. Met het programma Nieuwe Democratie wordt deze verandering aangejaagd.

Randvoorwaarden voor het programma:

- Dit programma is een veranderopgave. Dit betekent dat er in de ambtelijke organisatie voldoende capaciteit bij de lijnafdelingen en in het programma moet zijn om als organisatie aan deze veranderopgave te werken.
- De uitkomst van de veranderopgave van het programma Nieuwe Democratie staat niet vast, maar wordt door de dynamiek met bewoners, initiatiefnemers, politiek en andere betrokkenen bepaald.
- Acceptatie dat verandering met vallen en opstaan plaatsvindt, waarbij continu wordt geleerd.
- De doorlooptijd van dit programma is maart 2018 tot maart 2022. Per jaar maken we de balans op van wat er het afgelopen jaar gerealiseerd is en wat we het komende jaar willen realiseren.
- In de gesprekken gaven Haarlemmers aan dat zij niet tevreden zijn over de communicatie van de gemeente bij vragen, meldingen en klachten. Dit is wel een belangrijke voorwaarde voor het slagen van het programma, maar valt buiten de kaders van dit programma. Communicatie bij participatie en inspraak wordt wel binnen dit programma geïntensiveerd.
- Budget en capaciteit om de experimenten uit te voeren.

Fase 1: maart 2018 – juni 2019 staat in het teken van betekenisgeving van de veranderopgave met de stad en het opstellen van een actieprogramma voor 2019-2022 met college en raad.

Fase 2: juni 2019 - juni 2021: uitvoering van programma Nieuwe Democratie

Fase 3: juli 2021 - maart 2022: evaluatie en continuering programma Nieuwe Democratie.

3. Experimenten & Activiteiten

3.1 Indeling van het Actieprogramma

Het voorliggende Actieprogramma bestaat uit experimenten en activiteiten om de komende jaren de lokale democratie in Haarlem te versterken. In paragraaf 3.2 worden de kaders, planning en financiering van de experimenten met het overdragen van zeggenschap beschreven. Hierop vragen wij de raad expliciet per experiment om deze zoals voorgesteld vast te stellen aangezien het gaat over het overdragen van zeggenschap naar de buurt, wijk of stad. Volgend op de experimenten worden de activiteiten beschreven. Deze zijn een uitwerking van al ingezet beleid, het coalitieakkoord en de input van Haarlemmers vanuit de maand van de democratie.

3.2 Experimenten met overdragen van zeggenschap

Inwoners kunnen steeds vaker over vraagstukken meepraten, maar nog zelden meebeslissen, laat staan dat ze de ruimte krijgen om het helemaal zelf te doen. Het coalitie akkoord Duurzaam Doen zegt hierover: *'We gaan met nieuwe vormen van participatie aan de slag, waarbij we zoeken naar mogelijkheden om zeggenschap over te dragen aan buurt, wijk of stad. Haarlemmers kunnen zo zelf beslissen op welke thema's ze medewerking of middelen van de gemeente willen'*.

Uit de gesprekken tijdens de Maand van de Democratie en uit cijfers van de Omnibus enquête blijkt dat Haarlemmers zeer betrokken zijn bij hun directe leefomgeving. Om die betrokkenheid beter te faciliteren stellen we een drie tal experimenten voor waarbij bewoners meer zeggenschap krijgen over hun buurt. En daarbij ook eigenaarschap over de initiatieven en ideeën die mensen voor hun buurt hebben. Het doel van deze experimenten is dat niet de planning en opgaven van de gemeente leidend zijn voor wat er in de wijk gebeurt, maar dat bewoners daar zelf invloed op hebben. Met dit actieprogramma schetsen we de kaders van de experimenten. De invulling ervan doen we uiteraard in samenwerking met Haarlemmers. We zullen tegen grenzen aanlopen van wet en regelgeving. De insteek zal steeds zijn: hoe kan het wel? En wat is daarvoor nodig? Experimenten kunnen ook mislukken. Ook hiervan willen we leren. De experimenten lopen twee jaar, waarbij jaarlijks geëvalueerd kan worden zodat verbeteringen al in het tweede jaar kunnen worden doorgevoerd.

Haarlemmers kunnen ideeën aandragen op de volgende thema's:

- Sociaal contact in de wijk (sport, spelen, ontmoeten)
- Leefbaarheid (straatbeeld en groen)
- Duurzaamheid/energietransitie

Zie voor een overzicht van wijken en buurten de indeling zoals die gehanteerd wordt door het CBS <https://allecijfers.nl/gemeente-overzicht/haarlem/>

3.2.1 De digitale wijkbegroting

Het overdragen van zeggenschap naar buurtbewoners

De ambitie is om een budget te vormen waarover buurtbewoners zelf zeggenschap hebben, een wijkbudget. Haarlemmers kunnen ideeën aandragen op de volgende thema's:

- Sociaal contact in de wijk (sport, spelen, ontmoeten)
- Leefbaarheid (straatbeeld en groen)
- Duurzaamheid/energietransitie

Hoe werkt het?

Alle inwoners van de wijk hebben de mogelijkheid om een plan in te dienen, daarvoor campagne te voeren en Haarlemmers erop te laten stemmen. Inwoners kunnen zo zelf met plannen komen die bijdragen aan een mooier, socialer, duurzamer of groener stadsdeel en die zelf met elkaar begroten. Nadat bewoners voorstellen hebben geformuleerd en de beste ideeën hebben geprioriteerd, evalueert de gemeente de wettelijke mogelijkheid, haalbaarheid en kosten van de voorstellen. Hierna krijgen alle inwoners de kans om hun budget over de geselecteerde en getoetste voorstellen te verdelen. De meest gestemde ideeën worden opgenomen in de gebiedsprogramma's, en uitgevoerd door de initiatiefnemers al dan niet ondersteund door de gemeente.

Digitaal begroten

Om ideeën over de wijk op te halen willen we gebruik maken van een online platform. Door te kiezen voor deze laagdrempelige vorm van participatie – letterlijk vanaf de bank meedenken – kunnen we inwoners bereiken die anders niet mee zouden doen. Bijvoorbeeld omdat ze er niet de tijd voor kunnen of willen maken, of omdat ze niet graag deelnemen aan fysieke bijeenkomsten. Voor de wijze waarop zo'n experiment kan gaan, willen we ons mede laten inspireren door voorbeelden van Gemeente Amsterdam (West begroot) en Gemeente Den Haag (Duinoord begroot) waar ook een offline component aan is toegevoegd. Uiteraard wordt er ook een voorziening ingericht waar Haarlemmers die niet digitaal onderlegd zijn hulp kunnen krijgen bij het indienen van een plan of het stemmen.

Kaders

Op basis van wettelijke verplichtingen en eisen van veiligheid zijn er grenzen aan wat mogelijk is. Initiatieven die buiten de categorieën sport, spelen en ontmoeten (sociaal contact in de wijk), straatbeeld en groen en duurzaamheid/energietransitie vallen worden niet gehonoreerd. Ingediende initiatieven moeten binnen een jaar uitvoerbaar zijn, al dan niet met ondersteuning van de gemeente.

Planning

In de 2e helft van 2019 onderzoeken we hoe en waar een wijkbudget vorm kan worden gegeven. Tijdens het onderzoek naar een wijkbudget wordt ook het aspect organisatiekosten en ondersteuning meegenomen. Uitvoering start in 2020.

Financiering

Financiering voor het uitvoeringsbudget en begeleiding komt voor een tweejarig experiment uit de middelen Participatie en Leefbaarheid. Om impact te hebben moeten we in elk geval rekening houden met een uitvoeringsbudget van minimaal 30.000 euro en maximaal 70.000 euro. Dit bedrag kan variëren naar gelang de grootte van de wijk.

3.2.2 Gelote wijkraad

Het experimenteren met het overdragen van zeggenschap naar een representatieve en democratisch gelegitimeerde wijkraad

Hoe werkt het?

In een wijk waar momenteel nog geen wijkraad bestaat of waar een wijkraad zelf graag haar opvolging via een gelote wijkraad wil begeleiden wordt via een representatieve steekproef een X

aantal bewoners geselecteerd om deel te nemen in een nieuwe wijkraad. Deze bewoners wordt met een persoonlijke benadering en op persoonlijke titel gevraagd deel te nemen aan deze gelote wijkraad. Er is hierbij ruimte om ook extra, niet gelote leden aan deze wijkraad toe te voegen. Daarnaast wordt een (digitaal)panel samengesteld van een representatieve groep bewoners. Dit panel wordt bevraagd over de belangrijkste issues in de buurt op het gebied van:

- Sociaal contact in de wijk (sport, spelen, ontmoeten)
- Leefbaarheid (straatbeeld en groen)
- Duurzaamheid/energietransitie

De gelote wijkraad gaat aan de hand van de uitkomsten van het panel en met fysieke bijeenkomsten met de thema's aan de slag en stelt een jaarlijkse wijkagenda met begroting op en voert deze al dan niet uit met ondersteuning van de gemeente.

Mandaat van de wijkraad

De wijkraad stelt samen met het bewonerspanel en/of door middel van een buurtbijeenkomst een jaarlijkse wijkagenda op mét begroting. De wijkraad heeft zelf zeggenschap over de wijkagenda (binnen de kaders die de gemeente vooraf meegeeft) en voert deze zelf ook uit binnen het jaar. De wijkraad kan bij het uitvragen, opstellen en uitvoeren ondersteuning van de gemeente inschakelen.

Kaders

- Deelname aan de wijkraad is uitsluitend op basis van loting
- Deelname aan de wijkraad is voor een periode van 2 jaar
- Deelname aan het panel is voor een periode van 2 jaar
- De wijkraad gaat niet over taken die exclusief zijn voorbehouden aan de overheid (denk aan wettelijke taken zoals de uitgifte van paspoorten, bevolkingsregistratie, handhaving en toezicht, verstrekken van vergunningen en taken op het gebied van veiligheid en bestemmingsplannen)
- De wijkagenda gaat over wijk specifieke opgaven
- De verordening op de wijkraden is niet van toepassing op deze gelote wijkraden

Planning

In 2019 wordt gestart met de voorbereiding van een gelote wijkraad en een (digitaal) panel. In de voorbereidingsgroep zitten betrokken ambtenaren, bewoners en politiek, zodat in 2020 gestart kon worden met een eerste experiment met een gelote wijkraad. De wijkraad Rozenprieel heeft aangegeven interesse te hebben in het experiment. Daar zou het eerste experiment kunnen worden gestart. Op het moment dat een eerste gelote wijkraad goed draait kan een tweede experiment in een andere wijk gestart worden. Naar verwachting is dit niet eerder dan in 2021.

Financiering

Financiering voor het uitvoeringsbudget en begeleiding komt voor een tweejarig experiment uit de middelen Participatie en Leefbaarheid. Om impact te hebben moeten we in elk geval rekening houden met een uitvoeringsbudget van ongeveer 50.000 euro per jaar. Dit bedrag kan met 20.000 euro bandbreedte variëren naar gelang de grote van de wijk.

3.2.3 Haarlemse initiatieven dagen uit

Zeggenschap voor Haarlemse initiatiefnemers

Haarlem bruist van maatschappelijke initiatieven. Vooral op gebied van duurzaamheid, sociale basis en leefbaarheid zijn er tal van initiatiefnemers actief. Met het recht om de gemeente uit te dagen (right to challenge) krijgen bewoners een extra mogelijkheid om hun initiatief te

verwezenlijken. Zij kunnen de gemeente uitdagen om taken van de gemeente of haar partners uit te voeren/over te nemen. Bewoners kunnen het soms goedkoper of efficiënter, hebben door draagvlak in de buurt maatschappelijke meerwaarde en kunnen nieuwe combinaties maken tussen welzijnswerk en onderhoud van de openbare ruimte. Afgelopen jaar zijn stappen gezet om binnen het sociaal domein het uitdaagrecht vorm te geven (zie bijlage 1e voortgang experiment Right to Challenge in het Sociaal Domein). Vanaf 2020 gaan we ook experimenteren met die mogelijkheid op andere terreinen:

- Leefbaarheid (straatbeeld en groen)
- Duurzaamheid/energietransitie

We zien dit uitdrukkelijk als een aanvulling op dat wat de gemeente al aan ondersteuning aan initiatiefnemers biedt. Want het vraagt heel wat van de initiatiefnemers om zo'n uitdaging aan te gaan.

Hoe werkt het?

Initiatiefnemers kunnen een voorstel indienen (als aan vooraf opgestelde voorwaarden wordt voldaan). Ingediende challenges worden op de volgende manier behandeld:

- Ieder verzoek wordt getoetst aan vooraf opgestelde voorwaarden
- De gemeente organiseert een kennismakingsgesprek met diverse betrokken ambtenaren en initiatiefnemer(s)
- De challenge wordt met een advies van de betrokken partijen neergelegd bij de betrokken wethouder(s)
- Het college neemt een besluit over het wel of niet aangaan van de uitdaging
- De gemaakte afspraken (over o.a. het resultaat, het budget en de looptijd) worden vastgelegd in een contract
- Een vast contactpersoon begeleidt de initiatiefnemers tijdens het hele proces

Kaders

- De challenge betreft een huidige lokale voorziening of gemeentelijke taak
- De initiatiefnemers zijn verbonden aan (of: geworteld in) het gebied
- Het initiatief heeft een maatschappelijke meerwaarde
- De betrokken initiatiefnemers maken aannemelijk dat zij de prestatie kunnen leveren
- De initiatiefnemers tonen aan dat er draagvlak is voor hun idee bij de betrokken bewoners
- Niemand wordt door het initiatief geschaad
- De initiatiefnemers zijn juridisch georganiseerd (bijv. in een stichting of vereniging)
- De initiatiefnemers kunnen bewoners zijn of sociaal ondernemers
- De kosten voor de uitvoering zijn bij voorkeur lager, maar in ieder geval niet hoger dan de huidige kosten
- De indieners zijn er aan gehouden het initiatief gedurende een afgesproken periode uit te voeren
- Regulier marktinitiatief valt niet onder het right to challenge (deze marktpartijen doen al mee aan huidige aanbesteding- en inkooptrajecten)
- De gemeente heeft de plicht en wens van behoorlijk bestuur naar haar huidige contractpartners
- Dit kan betekenen dat sommige challenges te groot zijn om binnen lopende contractperiodes aan te gaan

Planning

In 2019 start een werkgroep van initiatiefnemers, ambtenaren en bestuurders (raadsleden/collegeleden) die het Haarlemse uitdaagrecht preciezer vormgeven in een werkwijze en met vastgestelde spelregels. Dit gebeurt onder begeleiding van het Netwerk Right2challenge gefinancierd vanuit BZK/VNG door middel van de route planner right2challenge. In 2020 kan

gestart worden met het openstellen van het uitdaagrecht in Haarlem op het terrein van leefbaarheid, maatschappelijke ondersteuning en duurzaamheid.

Financiering

Voor de begeleiding van de initiatieven is ambtelijke capaciteit nodig. Vooralsnog wordt dit binnen de bestaande capaciteit opgevangen. De bekostiging van de uitdagingen kan worden gerealiseerd vanuit bestaande subsidies, bij nieuwe aanbestedingen van contracten en door de ruimte die huidige partners kunnen creëren.

3.3 Activiteitenprogramma Samen stadmaken

We ontwikkelen een betere dialoog tussen inwoners en gemeente om samen verantwoordelijkheid te nemen voor de ontwikkeling van de stad en het samenleven in de stad.

3.3.1 Verbeteren van participatie bij besluitvorming

Over drie jaar is de wijze waarop Haarlemmers participeren bij besluitvorming verbeterd, door heldere afspraken te maken voorafgaand aan een participatietraject. En sluiten we aan bij de eisen die de omgevingswet hieraan stelt.

Vanuit de ambtelijke organisatie wordt samen met bewoners gewerkt aan en in de stad. Daarbij zoeken we steeds meer naar verschillende, passende, op doelgroepen afgestemde vormen om in dialoog te zijn met bewoners en belanghebbenden. Hiervoor is duidelijkheid over het te voeren proces en bijbehorende kaders nodig (de participatieparagraaf in nota's zal daarbij helpen). Beleidsmedewerkers en procesmanagers worden begeleid in het juiste gebruik van de Participatie en Inspraak Plannen. Daarnaast wordt geëxperimenteerd met nieuwe vormen van participatie en met het vroeg in het project beginnen met de participatie.

Activiteiten

- **Standaard participatieparagraaf bij beleidsstukken**
- **Gebruik Participatie en Inspraak Plannen door ambtenaren**
- **Vooraf managen van verwachtingen participatie naar bewoners en belanghebbenden**
- **Verbeteren communicatie naar bewoners over het participatie project**
- **Waar mogelijk eerder in het traject beginnen met de participatie**
- **Het uitwerken van een Haarlemse participatie en inspraakmethode (Omgevingswet)**

3.3.2 Aandacht voor het betrekken van alle Haarlemmers

Er komt specifieke aandacht voor het betrekken van alle Haarlemmers tijdens participatie en inspraak trajecten. Gedacht kan worden aan specifieke doelgroepen, maar ook aan andere manieren van participatie zodat ook de Haarlemmers die anders niet meedoen beter worden betrokken bij beleidsafwegingen en projecten. Zoals jongeren, nieuwe Nederlanders, ouderen of bijvoorbeeld mensen die wel participeren op een digitaal platform maar niet naar een participatieavond gaan. Gemeente Haarlem maakt in de toekomst vaker en beter gebruik van kleurenprofielen om de participatietools voor de desbetreffende doelgroep te bepalen (doelgroepgerichte participatie). We gebruiken daarnaast vaker informatieborden in de fysieke ruimte, met een link naar de participatiemogelijkheden om aan te geven waar fysieke projecten in de stad gestart worden.

Tot slot experimenteren we met bewonersadviezen op basis van loting. Gelote panels gaan, op basis van kennis, met elkaar in discussie en komen tot een bewonersadvies aan de gemeente.

Activiteiten:

- ***Project jongerenparticipatie***
- ***Per participatieproject doelgroepgerichte participatie***
- ***Bij projecten in de fysieke ruimte infobord met link naar participatiemogelijkheden***
- ***Vaker bewonersadvies op basis van loting of anderszins aan de gemeente***

3.3.3 Meer mogelijkheden voor digitale participatie

We breiden het gebruik van en het aantal tools voor digitale participatie uit om de traditionele inspraak en participatie te verbreden en Haarlemmers te bereiken die niet naar participatie en inspraak avonden komen.

We experimenteren met een aantal trajecten waarbinnen laagdrempelige digitale participatie wordt ingezet. Ambtenaren worden getraind in het gebruik van digitale participatietechnieken. We werken aan tools die ook door bewonersinitiatieven gebruikt kunnen worden voor participatie en inspraak.

Activiteiten:

- ***Uitbreiding digitale participatietools (ook voor wijkraden en bewonersinitiatieven)***
- ***Training ambtenaren in digitale participatietechnieken***

3.3.4 Meer gesprekken met de stad

We gaan meer gesprekken in en met de stad voeren. We organiseren werkbezoeken en spreekuren voor het college. Ambtenaren en politici maken vaker gebruik van de mogelijkheid om de wijk in te gaan om te ervaren wat er in de wijk speelt.

Daarnaast organiseren we één keer per jaar een meet & share met raad, college en actieve en georganiseerde bewoners. En een jaarlijkse wijkradenconferentie tussen raadsleden, bestuurders en wijkradsleden.

Activiteiten:

- ***Werkbezoeken en spreekuren collegeleden***
- ***Ambtenaren en politici gaan vaker de wijk in om te luisteren wat er speelt***
- ***Jaarlijkse wijkradenconferentie***
- ***Er wordt gebruik gemaakt van het participatiebankje***
- ***Twee wijkcontracten per jaar***

3.4 Activiteitenprogramma Ondersteunen stadmakers

We maken nog meer gebruik van de energie uit de stad, om met inwoners, ondernemers, partners en gemeente maatschappelijke doelstellingen en initiatieven te realiseren.

Gemeente Haarlem ondersteunt bewonersinitiatieven, zodat over drie jaar de mate waarin Haarlemmers actief participeren in de Haarlemse samenleving door middel van eigen initiatieven, sterk verbeterd is.

3.4.1 Ondersteunen van bewonersinitiatieven

Uit het Communicatieonderzoek Haarlem 2019 komt naar voren, dat 18% wel eens een contact heeft gehad met de gemeente over een initiatief. De gemeente krijgt hiervoor een krappe voldoende: 5,8. De voorzieningen die de gemeente tot dusver voor ondersteuning van initiatiefnemers heeft ontwikkeld zijn nog weinig bekend bij het grote publiek. In samenwerking met initiatievenplatforms in de stad ondersteunen wij initiatiefnemers daarom nog intensiever in het opzetten en uitvoeren van eigen initiatieven. We organiseren drie keer per jaar een Initiatievencafé, waarbij initiatiefnemers pitchen, leren en netwerken. We zetten in samenwerking met de Vrijwilligerscentrale een initiatievenschool op waar we workshops, cursussen en lezingen aanbieden, o.a. pitchtrainingen, communicatietrainingen, crowdfundingstrainingen en workshops die ondersteunen bij het opstellen) van een maatschappelijke businesscase. Ook deskundigheidsbevordering voor initiatiefnemers en wijkraden over hoe de politieke, bestuurlijke en ambtelijke processen werken worden hierin opgenomen.

Daarnaast gaan we actief aan de slag met de doorontwikkeling van HaarlemLink en de toolkit. HaarlemLink bestaat als online aanvulling op het Initiatievencafé en gekeken wordt hoe dit platform verder uitgebreid kan worden om meer ondersteuning aan initiatiefnemers te kunnen bieden. Gemeente Haarlem publiceert periodiek een initiatievennieuwsbrief om belangstellenden op de hoogte te houden van de laatste ontwikkelingen omtrent initiatieven en Nieuwe Democratie.

- ***Initiatievencafé***
- ***Initiatievenschool***
- ***Deskundigheidsbevordering wijkraden***
- ***Doorontwikkeling HaarlemLink & toolkit***
- ***Initiatievennieuwsbrief***
- ***Samenwerking met ondersteunende initiatievenplatforms in de stad***

3.4.2 Vergroten kennis en kunde van ambtenaren

Om initiatiefnemers goed te kunnen ondersteunen vergroten we kennis en kunde van ambtenaren. Dit doen we o.a. door het aanbieden van een leertraject zodat meer ambtenaren maatschappelijke initiatieven kunnen begeleiden en zien wat er speelt in de stad.

We zetten sterk in op het verbeteren van de rolduidelijkheid tussen initiatiefnemers en gemeente, waardoor de gemeente een betere samenwerkingspartner is voor initiatiefnemers.

Dat kunnen we doen door scherper in beeld te krijgen wat de maatschappelijke waarde is van een initiatief. Met 'Bestuur op maat' zijn daar al mooie stappen in gezet; de volgende stap is om het met de betrokken initiatiefnemers en/of andere belanghebbenden (omwonenden, ondernemers, platforms, etc) te doen en het waar nodig politiek te maken. We ontwikkelen hiervoor het komende jaar een waardenkompas waarmee het gesprek met initiatiefnemers en zo nodig met bestuur kan worden gevoerd. We blijven de middelen Participatie en Leefbaarheid inzetten om initiatiefnemers te ondersteunen en we maken meer gebruik van de kennis uit de stad door het organiseren van kenniscolleges door Haarlemmers.

Activiteiten:

- ***Rolduidelijkheid verbeteren***
- ***Kennis uit de stad inzetten dmv cursussen van Haarlemmers aan ambtenaren***
- ***Ambtenarenpool***
- ***Ontwikkelen instrumentarium zoals waardenkompas***
- ***Inzetten Middelen Participatie en Leefbaarheid***

3.5 Activiteitenprogramma Het Fundament van Stadmaken

We gaan actief aan de slag met het veranderen van houding en gedrag van ambtenaren, raadsleden, college, initiatiefnemers, belangenorganisaties en partners om het vertrouwen in elkaar te vergroten.

3.5.1 Samen werken aan de hervorming van lokaal bestuur

De wereld verandert, het samenleven verandert en dus verandert ook de rolverdeling tussen de stad en haar bestuur. Politiek, ambtelijke organisatie, belangenbehartigers en partners in de stad voeren continu het gesprek over de nieuwe rollen, houding en gedrag in de vernieuwing van de democratie. Er wordt gezamenlijk gezocht naar een nieuwe balans tussen hiërarchisch bestuur en bottom-up stad maken. Ook wordt samen met de wijkraden gezocht naar de (mogelijk nieuwe/toekomstige) rollen van de wijkraden in Haarlem en de randvoorwaarden die daarbij horen.

Ook de kennis van Haarlemmers over de huidige representatieve democratie wordt versterkt. Veel mensen kennen de mogelijkheden voor bewoners om te participeren en in te spreken bij raads- en commissievergaderingen niet goed.

Het programmateam Nieuwe Democratie doet mee in verschillende leernetwerken in het land, zoals Democratie in Actie en het leernetwerk Right to Challenge en de Proeftuin digitale democratie. In samenwerking met andere programma's binnen Gemeente Haarlem geven we betekenis aan 'samen maken we de stad'.

Via de VNG gaan we aan de slag met een nulmeting om de huidige stand van de lokale democratie te meten.

Activiteiten:

- ***Gesprekken over rollen, houding en gedrag in de vernieuwing van democratie***
- ***In samenwerking met wijkraden heldere rollen en randvoorwaarden wijkraden opstellen***
- ***In samenwerking met zelforganisaties betrokkenheid nieuwe Nederlanders vergroten***
- ***Structureren overleg gemeente/wijkraden***
- ***O-meting 'stand van de lokale democratie' via de VNG***
- ***Ambassadeursnetwerk opbouwen van ambtenaren, bewoners en bestuurders***
- ***Cursussen voor Haarlemmers over de lokale democratie intensiveren***
- ***Leernetwerk voor ambtenaren zowel via landelijke netwerken als binnen de organisatie***
- ***Betekenis geven aan 'samen maken we de stad' door te doen, ga de wijk in en luister!***

4. Samenwerking en Financiering

4.1 Samenwerking

Het Actieprogramma Nieuwe Democratie staat niet op zichzelf. Er is een kernteam om de voortgang van het programma aan te jagen. Maar het resultaat van met name de experimenten is erg afhankelijk van de interactie in de voorbereidingsgroepen. Deze groepen bestaan wat ons betreft uit een vertegenwoordiging van bewoners, ambtenaren en raadsleden. Nauwe samenwerking met andere programma's en afdelingen in de gemeentelijke organisatie zijn nodig om daadwerkelijk stappen te kunnen zetten. Ook de landelijke trends en ontwikkelingen worden bijgehouden via het programma Democratie in Actie van de VNG & BZK.

4.2 Financiering

De financiering van het actieprogramma komt voor 2019-2022 uit de middelen participatie en leefbaarheid (P&L). De doelstelling van het programma is echter om een daadwerkelijke verandering tot stand te brengen. Niet met extra middelen, maar binnen de bestaande middelen zou meer ruimte moeten worden gecreëerd voor invloed van bewoners op hun eigen leefomgeving. Daarom stellen we voor nu de experimenten te dekken uit de middelen participatie en leefbaarheid maar vanaf 2021 middelen vrij te gaan spelen in de reguliere budgetten.

Experimenten	2020	2021	2022	Dekking
Experiment digitale begroting Duur 2 jaar	30.000- 70.000 euro	30.000- 70.000 euro		Middelen Participatie & Leefbaarheid
2 Experimenten loting Duur 2 jaar	30.000- 70.000 euro	60.000- 140.000 euro	30.000- 70.000 euro	Middelen Participatie & Leefbaarheid
2 wijkcontracten per jaar	30.000 euro	30.000 euro	30.000 euro	Middelen Participatie & Leefbaarheid
Uitvoeringscapaciteit	80.000 euro	80.000 euro	80.000 euro	Middelen Participatie & Leefbaarheid
Totaal	170.000- 250.000 euro	170.000- 250.000 euro	140.000- 180.000 euro	

4.3 Bijlages

Bijlage 1a: Schematisch overzicht Actieprogramma Nieuwe Democratie

Bijlage 1b: Participatieverslag Maand van de Democratie

Bijlage 1c: Verslag Stadsgesprekken wijkraden over rollen en randvoorwaarden 2019

Bijlage 1d: Beantwoordingsbrief Wethouder Botter aan de wijkraden over rollen en randvoorwaarden

Bijlage 1e: Voortgang experiment Right to Challenge in Sociaal Domein

Dit is een uitgave van gemeente Haarlem,
13 mei 2019

Tekst: Angelina Scalzo en Lotte Teeuwissen,
Fotografie: Marisa Beretta,
Ontwerp: Gemeente Haarlem,
Drukwerk: Gemeente Haarlem

Postbus 511
2003 PB Haarlem
Tel. 14 023

haarlem.nl